

Salgınların Güvenliğe Etkileri

Salgınların başta güvenlik olmak üzere hayatın her alanına önemli etkileri olduğu açıktır. Tarihsel tecrübe, bu etkilerin, salgının büyüklüğüne, öldürücülüğüne ve salgına maruz kalan devletlerin başta coğrafi konumları ile sağlık imkân ve sistemi olmak üzere diğer özelliklerine ve maruz kalma koşullarına göre farklı düzeylerde gerçekleştiğini ortaya koymuştur. Bir bulaşıcı hastalığın bireyden çevresine ve ötelere doğru yayılışına işaret eden iki kademenin sınırları; salgın (*epidemic*) ve küresel salgın (*pandemic*) terimleriyle tanımlanmaktadır.

Güvenlik bağlamında salgın-ların alan kazanmasına dair birbiriyle ilişkili aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

▪ Öncelikle stratejik ulaştırma ve ticaret yolları üzerindeki coğrafyalarda yer alan devletlerin salgınlara karşı hassasiyet taşıdığını saptamak gerekir.

▪ Bununla ilişkili olarak insan hareketliliğinin olduğu bölgelerde kon umlanan devletlerin aynı ölçüde hassasiyet taşıdığı görülmüştür. Bu kapsamda göç yollarının, kutsal yer ziyaretlerinin ve savaşların cereyan ettiği bölgelerin salgınların genişlemesine neden olduğu görülmektedir.

▪ Yaşam koşullarının, şahsi temizlik (*hygiene*) alışkanlığının, hıfzıssıhha (*sanitation*) imkân ve kapasitesinin, koruyucu sağlık hizmetlerini de kapsayan tababet sisteminin yetersiz olduğu koşullar salgınların alan kazanmasında ve ölüm oranlarının yükselmesinde başlıca etkenleri oluşturmuştur.

▪ Salgınların insani güvenliği doğrudan tehdit eden niteliğinin devletler tarafından yeterince algılanamamış olması ve bu kapsamda bireylerde salgının kaynağını oluşturan hastalık hakkında yeterli farkındalığın oluşmadığı, korunmaya yönelik eğitimin yetersiz olduğu, hastalığın kaynağını bulmaya yönelik çalışmaların (filyasyon), karantina, takip ve kontrol vb. devlet tarafından yürürlüğe konması gereken kural ve önlemlerin, kriz yönetim tedbirlerinin etkin şekilde uygulanmadığı ortamlar salgınların etkisini artırmıştır.

▪ Salgınların yayılma ve tekrarılma hızının, onları önlemeye yönelik olarak geliştirilen aşı ve ilaçların geliştirilme hızından fazla olduğu ölçüde salgınların etkisi artmıştır.

▪ Konjonktürler bağlamında ise küreselleşmenin salgınların alanını genişleten etkenler arasında

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bölümü.

müstesna bir konumu bulunmaktadır.

- Büyük Keşifler Çağı ile başlayan ve Sanayi Devrimi'ne kadar olan süreçte (1480-1750) önce İspanya ve Portekiz daha sonra da Hollanda liderliğinde gelişen ve sömürgecilik ya da kolonileştirmenin ana temasını oluşturduğu küreselleşmenin birinci evresi salgın hastalıkların küresel ölçekte etkin olmasını mümkün kılmıştır.

- Sanayi Devrimi ve İhtilaller Çağı ile başlayan ve I. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte (1750-1914) önce İngiltere, ardından Avrupa'nın Büyük Güçleri arasındaki çekişmelerle devam eden ve yeni sömürgecilik ya da emperyalizmin şekillendirdiği ikinci küreselleşme evresi, bir yönüyle salgınların yaygınlığını ve çeşitliliğini artırırken diğer yönüyle ise bunlarla mücadele çabalarının ilk somut başarılarına kapı aralamıştır.

- Soğuk Savaş'ın son bulmasıyla ivme kazanan son küreselleşme evresi ise birbirine ters düşen iki özelliğiyle salgınların etki alanını genişletmesine katkı sağlamıştır.

- Bunlardan birincisi refahın artış kaydettiği, ekonomik aktivitelerin ulusal sınırların geçirgenliğini artırdığı bölgelerdir. Avrupa Birliği coğrafyası ve AB'nin serbest dolaşım hakkı verdiği devletlerin dâhil olduğu 26 devleti kapsayan Schengen Antlaşmasının kapsadığı coğrafya, bu kapsamdaki uç örneği oluşturur. AB modelinin benzeri olan Avrasya Ekonomik Birliği (EEU) ve Kuzey Amerikan Birliği (NAU) vb. örnekler de bu çerçevede değerlendirilebilir.

- İkinci husus güvenlik sorunları kaynaklı istikrarsızlığa ve yoksulluğa dairdir:

- Küreselleşmenin aşındırdığı devlet yapısı çoğunluğunu başarısız devletlerin oluşturduğu coğrafyalarda sınırların kontrol edilemezliğini artıran yönüyle de salgın hastalıkların yayılmasında etken olmuştur. UNHCR'in 2019 yılı "Küresel Eğilimler" raporuna göre dünyada 26 milyon mülteci, 4,2 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Yurt içinde yerlerini terke zorlananların sayısı ise 45,7 milyondur.

- Salgınlarla mücadeledeki yetersizliği sayısal olarak ortaya koyması itibarıyla refah seviyesindeki farklılıklar UNDP'nin 29 Nisan 2020 tarihli "COVID-19 ve İnsani Gelime" raporundan özetle aşağıda sunulmuştur (Tablo 1.)

Tablo 1. İnsani Gelişmişlik Çerçevesinde COVID-19'a Reaksiyon				
İnsani Gelişmişlik Seviyesi	Doktor (10.000 kişiye) 2010-17	Hemşire, Hastabakıcı (10.000 kişiye) 2010-18	Hastane Yatağı (10.000 kişiye) 2010-18	Cari Sağlık Harcamalarının % cinsinden GSMH'ye Oranı
Çok Yüksek	30,4	81	55	12,0
Yüksek	16,5	30	32	5,7
Orta	7,3	17	9	3,9
Alt	2,1	8	6	4,5
Kaynak: Kovacevic ve Jahic, UNDP: COVID-19 and Human Development 2019.				

- Bu her iki uç örneğin dışında küreselleşme, ekonomik etkileşimi ve insan hareketliliğini artıran yönüyle de salgınların yayılmasına katkı sağlamıştır. Örneğin sadece 2010 yılında gerçekleştirilen 30 milyon civarındaki ticari uçuşla 2,8 milyar insan yer değiştirmiştir (Galka, 1992).

Salgınların güvenliğe yönelik etkilerini dört ana başlık altında özetlemek mümkündür. Bunlar; bireysel, toplumsal, devlet ve uluslararası güvenliğe yönelik etkilerdir.

Birinci etki salgınların doğrudan insani güvenliği tehdit eden yönüne dairdir. Salgın hastalıklar, kıtlıkla beraber kategorik olarak askeri olmayan güvenlik (*non-military security*) tasnifi altında yer alan insani güvenlik kavramı içinde değerlendirilir (Hough, 2015). Bu yönüyle, bireyin yaşam hakkını, hayatı idame imkânlarını, yaşamsal performans ve konforunu, işgücü ve verimliliğini, güven duygusunu, değer ve inançlarını, refah seviyesini, tehlikeye düşürür.

Salgınların ulusal güvenliğe olan ikinci etkisi toplumun güvenliğini tehdit eden boyuttur. Bu etki bireysel seviyedeki zafiyetlerin toplumun katmanlarına aktarılan hususlarını içerir. Bu aktarım, birey düzeyindeki tehlike ve endişelerin topluma doğrudan sirayet eden kısmı ile sınırlı olmayıp, sorunların toplumsallaşmasından kaynaklanan dönüşen etkileri de beraberinde getirir. Bu yönüyle salgınlar bireylerden topluma aktarılırken sinerji kazanır. Çok genel bir tanımla salgınlar, halk-devlet ilişkisini kuran toplumsal sözleşmeyi (*social contract*) tehdit eder; dönüştürür veya yıkar ya da yeniden inşa eder. Bu kapsamda; aile, akraba, komşu, vatandaşlık vb. sosyalleşmeye dair kavramları değişime uğratar. Avrupa'da önce pagan düşüncesinin yerine Hıristiyanlığı daha sonra da onun yerine lâisizmi koyan değerler sistemi değişimi örneğinde olduğu üzere ideolojilerin toplumsal bağlayıcılığını sınırlar. Küçük toplumsal gruplar arasında dayanışmayı artıran etkileri görülürse de genel olarak bireyselliği içe kapanmayı ve toplumsal ayrışmayı ve yabancı düşmanlığı körükler. Salgınların -1918 gribinin ABD'deki yaşam ortalamasını 12 yıl birden düşürdüğü örneğinde olduğu üzere- ortalama yaşam süresini düşürmesine ilâve olarak, eğitimden girişimcilığe, yatırımdan üretime insan sermayesini aşındıran etkileri, toplumsal kapasiteyi zayıflatır. Toplumdaki güven ve güvenlik duygusunu

aşındıran salgın süreci, sosyo-psikolojik ve sosyo-politik ortamı etkilediği kadar sosyo-ekonomik değişimlere de neden olur.

Salgınların ulusal güvenliğe olan üçüncü etkisi devletin güvenliğini tehdit eden boyutudur. Burada benimsenen inceleme yöntemi itibariyle kategorik olarak iç ve dış politika ile hükümet ve devlet birbirinden ayrılmış olsa da pratikte bu ayrımın sınırları bulanıklaşmıştır.

İç siyaset ve güvenlik itibariyle salgınlarda siyaset kurumunun bütün unsurları-iktidar, muhalefet, yasama, yargı, bürokrasi, kolluk ve iç güvenlik birimleri, sağlık ve sosyal yardım sistemi vd.- sınav verir ve doğal olarak hükümetler bu süreçte en zor itibar testine tâbi tutulandır. Devletle doğrudan ya da dolaylı bağlantılı olsun olmasın basın-yayın kuruluşları ve sivil toplum örgütleri de bu sorgulamadan masun kalamazlar.

Devletin fikri altyapısını oluşturan toplumsal sözleşmeyi tehdit eden salgın; güvensizlik, endişe, çaresizlik ve kitlesel ölümlerle birlikte toplumsal morali yıprattığı ölçüde devletin erkini aşındırır ve kuruluşunun felsefi temelini tartışmaya açar. Devlet Aristo'nun tanımladığı üzere en iyiyi amaçlayan en yüce toplumsal örgütlenme (Loomis, 1943) midir? Yoksa Marksist yaklaşımın öne sürdüğü üzere hâkim ekonomik sınıfın diğer sınıflara olan tahakkümünü tesis etmenin bir vasıtası (Marks ve Engels, 2005) midir? Ya da kapitalizmin savaşlarla inşa ettiği bir yapıdan (Tilly, 2001) mı ibarettir? Yoksa çoğulcu yaklaşımların öne sürdüğü üzere çatışmaların belirli bir düzene oturulmasının ve rekabet halindeki çıkarların uzlaşmasının bir aracı mıdır? (Newton, 2010) Geçmiş 2400 yıl öncesine dayanan devlet teorilerinin henüz bitmeyen tartışmasının devletin salgınlara karşı konumunu belirleyen cevaplarını; devletlerin oluşum aşamalarından hangi safhada bulunduğu, benimsemiş olduğu sosyo-ekonomik modelde, siyasi ve idari yapılanmasında ve ulusal güvenlik anlayışının gelişiminde bulmak mümkündür.

Modern devletlerin gelişim süreçleri konusunda Stein Rokkan'ın (1921-1979) kuramı dört aşamayı içerir.

Bunlar: 1) Devlet oluşumu (Devletler Sistemine Giriş): Devlet kurumlarının, özellikle ordu ve bürokrasinin oluşturulması. 2) Ulus inşası (Standartlaşma): Nüfusun paylaşılan bir aidiyet duygusuna sahip tek bir "halk" haline getirilmesi.3) Kitle demokrasiler (Eşitlenme): Kitlelerin karar alma hakkını ele geçirmeleri. 4) Sosyal refah devleti (Yeniden Dağıtım): Farklı kesimler arasındaki ekonomik dayanışmanın güçlendirilmesi ve dezavantajlı grupların mağduriyetlerinin giderilmesine yönelik kamusal refahın artırılması aşamalarıdır (Rokkan ve Eisenstadt, 1973).

Salgınla mücadelede yeniden dağıtım aşamasını gerçekleştiren devletlerin başarılı olduğu, bunları eşitlenme aşamasını gerçekleştirenlerin takip ettiği görülmüştür. Demokratik yönetimler kitlenin tepkisine duyarlılıkları nedeniyle salgınla mücadelede şeffaflık (*transparency*) ve hesap verebilirlik/sorulabilirlik (*accountability*) özellikleriyle belirli ölçülerde de olsa gerek şartları oluşturabilme kapasitesine sahiptirler. Sosyal refah devletleri ise ileri seviyede kriz yönetimi yetkinliğini

gerektiren sağlık ve sosyal güvenlik altyapılarına sahip olmaları nedeniyle salgınla mücadelede yeter şartları büyük ölçüde yerine getirebilme imkânlarına sahiptirler.

Devletlerin benimsediği ekonomik modellerin de salgınla mücadeledeki başarı düzeylerinde belirleyici olduğu görülmüştür. Bu kapsamda, günümüzde fazlaca örneği bulunmayan –alternatif maliyetlerin bedelini üstlenerek ithalâta olabildiğince kapalı kendi kendine yeterli bir yapı geliştirebilen– yeni merkantalist modelin kısmen de olsa başarı vadettiğini teoride kabul etmek gerekir. Sosyalizm ve devletçi model, kitle tabanlı sosyal refah ve yeniden dağıtım kapasitesinin yüksek olması nedeniyle salgınla mücadelede önemli avantajlara sahipse de demokratik kültür eksikliği başarı şansını önemli ölçüde sınırlar. Liberalizmin devletin ekonomide düzenleyici rolünü önceleyen Keynesçi yorumları–Fransız Fizyokrat Vincent de Gournay'ın (1712-1759) ifadesiyle “*Laissezfaire et laissezpasser, le monde va de lui-même!*” (Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler, dünya kendi kendine gider) anlayışıyla– onu ekonominin tamamen dışına iten Hayek ve Fridmancı modellere nazaran daha fazla sosyal projelere yer verdiğinden salgınla mücadelede görece başarı şansına sahiptir. Sosyalist eğilimle liberal ekonomik sistemin başarılı bir sentezini oluşturan “üçüncü yolcu” sosyal demokrat ekonomik model demokrasi ve yeniden dağıtım yetkinliği ile salgınla mücadelede başarı şansı en yüksek seçenektir. Bu hususta en başarılı örneklerden birini 1939-1951 yılları arasında Türkiye'nin verem, sıtma ve çiçek salgınlarına karşı savaşta uyguladığı devletçi politikalar oluşturmaktadır.

Devletlerin siyasi ve idari yapılanması da salgınla mücadele kapasitesini doğrudan belirleyen etkenlerdendir. Üniter devletler, kaynakların yeniden dağıtımında dezavantajlı bölgeleri gözeten yapısı (Hawksworth ve Kogan, 1992) ile yüksek ölçüde merkezi planlama ve adem-i merkezi uygulama kapasitesi nedeniyle salgınla topyekûn mücadelede federatif ve konfederatif devletlere göre bariz üstünlüklere sahiptir. Siyasi yapılanmasında güçler ayrılığı ilkesinin etkin olduğu devlerde, salgınla etkin mücadelede olmazsa olmaz koşullardan bilgilendirme, şeffaflık ve hesap verilebilirlik en üst seviyede gerçekleşirken esneklik, inisiyatif

geliştirme ve sürat prensiplerinin yerine getirilmesinde birtakım kısıtlarla karşılaşılması ve koordinasyon ihtiyacının artması kuvvetle muhtemeldir. Merkezi yönetimin taşra teşkilâtının ve mahalli idarelerin zayıf olduğu devletlerin salgınla mücadele kapasitesi de düşük olacaktır. Kamusal örgütlenmede bürokrat ağırlıklı personel yapılanmaları uzmanlığın önem taşıdığı orta ve alt kademelerde başarı sağlarken üst seviyedeki karar vericilerin seçimle belirlenenleri atanmışlara nazaran daha fazla sorumluluk üstlenmek durumunda olduklarından salgınla mücadelede daha doğru bir seçenek oluştururlar. Salgınla mücadelede devlet, yapısını yeniden inşa etme lüksüne sahip olmadığından büyük ölçüde mevcut örgütlenme ve imkânlarıyla süreci yönetmek durumunda kalır. Bu süreçte ulusal güç unsurlarının salgınla mücadele için kapasite geliştirmeye yönlendirilmesindeki başarı; liderlik, kurumsallaşma, hukukun üstünlüğü ve devlet kültürünün seviyesine doğrudan bağlıdır. Kaynak ve imkânların mevcudiyeti kadar önemli olan bu hususlar yeni patrimonial, kayırmacı (*clientelist*), sadakati liyakate tercih eden, yolsuzluğun meşruiyet kazandığı, devlet-hükümet ayrımının ortadan kalktığı yönetimlerde, otoriter ve totaliter rejimlerde ciddi kısıtlılıklarla hayata geçirilebilmektedir.

Mahalli olarak başlasalar da salgınların bölgeselleşme, kıtasallaşma ve küreselleşme eğilimleri oldukça yüksektir. Bu yönüyle salgınlar uluslararasılaşmış ulusal sorunlardır esasında. Salgının alanını tecrit etme zorluğu, mücadelede uluslararası sistemin birlikte hareket etme ihtiyacını yaratır. Bu ihtiyaç ancak, ikaz-ihbar-raporlamadan karantina, aşılama, tedavi, takip ve kontrol sistem ve işlemlerine, ilgili gönüllü yardım ve sağlık kuruluşlarından devletlerin ve uluslararası örgütlerin sağlık sistemlerinin karşılıklı çalışabilirlik (*inter-operability*) esasına göre koordinasyon içinde faaliyet gösterebilme yetkinliği ile karşılanabilir.

Salgınların Ulusal Güvenlik İçindeki Konumu

Yukarıda ana hatlarıyla betimlenen model son COVID-19 salgını da dâhil olmak üzere salgınlarla mücadelenin kuramsal çerçevesini çiziyor olsa da devletin güvenlik kavramına bakışının kaydettiği değişimi kapsam dışı bıraktığı ölçüde eksik kalacaktır. Salgınların ne ölçüde bir güvenlik sorunu olduğu öncelikle devletin güvenliği nasıl tanımladığı ile doğrudan ilgilidir. Halk, ülke ve egemenlikten oluşan devletin bekasına yönelik güvenlik algısı tarihsel süreçte büyük çoğunlukla dış güvenlik ekseninde inşa edilmiştir. Bu durum, güvenliğin sağlanmasına yönelik kurum ve imkânların öncelikle -uluslararası tanınma, sınırların korunması ve iç işlerine müdahalenin önlenmesi gibi- dış egemenlik ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak yapılandırılıp yönlendirilmesine, salgınların ise uzunca bir süre doğru bir şekilde günlükleştirilememesine (*securatization*) neden olmuştur. Bunda uluslararası ortamın her zaman anarşik çoğu zaman da kaotik yapısı belirleyici olmuştur.

“Bütün savaşlara son veren savaş” iddiasıyla başlayan I. Dünya Savaşı’nın ardından savaşı devletler arasındaki sorunların çözülmesinde meşru bir vasıta olmaktan çıkararak Milletler Cemiyeti (1920) ve Kellogg-Briand Paktı’nın (1928) II. Dünya Savaşı’nı önlemede başarısız

olması uluslararası ilişkilerin dolayısıyla da güvenlik anlayışının askerî güvenliği önceleyen realist paradigmanın hâkimiyetinde şekillenmesine neden olmuştur. Liberal yaklaşımın ekonomiyi öne çıkaran katkıları insandan çok sermayeyi merkeze aldığından insanı öncelemeyen bu anlayış Soğuk Savaş boyunca da devam etmiştir. Çağlar boyunca bazı değişikliklere uğrasa da salgınların bir ulusal güvenlik sorunu olarak algılanması hususundaki genel yaklaşım, yakın zamanlara kadar daha ziyade askerî kapasiteye ve işçi gücüne olan etkisiyle sınırlı kalmış; bir zayıf faktörü olarak kabul edilmiş, askerî başarıyı tehdit ettiği ölçüde bir anlam ifade etmiştir.

İki kutuplu dünya düzeninin ortadan kalkması ile birlikte baskıladığı dış tehdit tabanlı güvenlik anlayışı toplumsal taleplerle sorgulanmıştır. Başta son küreselleşme evresi olmak üzere çok sayıda etken, askerî gücü esas alan devlet merkezli realist kuramın, sermaye ve finansı esas alan ekonomi merkezli liberalist kuramın güvenlik kurgulamalarının ciddi eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur. Bu noktada, güvenlik kavramı ile ilgili öncül çalışmalardan olan Arnold Wolfers'ın 1952 yılında yayınlanan "Muğlak Bir Sembol Olarak Ulusal Güvenlik (*National Security as an Ambiguous Symbol*)" (1952) makalesinde değindiği üzere "neyin ve kimin güvenliği" sorusunun cevabı meselenin özünü oluşturmuştur. Güvenliği daha çok tehditler ve çıkarlar bağlamında nesnelere üzerinden açıklayan geleneksel kuramlardan (realizm ve liberalizm) farklı olarak inşacı ve eleştirel yaklaşımlar güvensizliğin nedenlerine yönelmişlerdir. Geleneksel güvenlik anlayışında inşacılarla değişim, eleştirel ekolle kırılmalar yaratan bu durum, kavramın askerî alanın ötesinde siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevresel konuları da kapsayacak şekilde genişlemesini (Buzan, 1991), onu politik süreçlerin bir parçası haline getirerek devletin dışındaki alanları da kapsayacak şekilde derinleşmesini sağlamıştır. Bu derinleşme; bölgesel ve küresel kimlikler gibi yukarı doğru ve bireye kadar toplumu oluşturan bütün grupları içerecek şekilde aşağı doğru gerçekleşmiştir (MacFarlane ve Foong, 2006).

Güvenlik kavramındaki bu değişim salgınların bir ulusal güvenlik sorunu olarak yukarıda – bireysel, toplumsal, devlet ve uluslararası sisteme ilişkin yönleriyle– ortaya konduğu üzere bütün boyutlarıyla konumlandırılmasını olanaklı kılmıştır. Bu kapsamda salgınların karakteristikleri onları ulusal güvenlik sorunu olarak konumlandırmakta olduğu kadar mücadelenin de esaslarını ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

Salgınları –askerî, siyasi, ekonomik ve çevresel sonuçlar yaratan– askerî olmayan güvenlik sorunları ana başlığı altında yer alan insani güvenlik kategorisinde konumlandırmak mümkündür. Nitekim Barry Buzan'ın bireye yönelik bu tehditler sınıflandırmasında yer alan – 1) Fiziksel 2) Ekonomik 3) Haklara karşı 4) Sosyal statüye karşı– tehditlerden ilki doğrudan, takip eden ikisi ise dolaylı olarak salgınlarla ilişkilidir (1991).

Salgınlar:

- Geniş spektrumlu tehditlerdir; askerî, ekonomik, sosyal, siyasi, çevresel tehlikeler yaratır. Çok disiplinli ve boyutlu tedbirleri gerektirir.

- Derin etkiler yaratan tehditlerdir; küresel, bölgesel, ulusal, toplumsal ve bireysel tehlikeler yaratır. Toplumsal yaşamın bütün unsurlarının, uluslararası ortamın meşru aktörlerinin katılımıyla gerçekleştirilen kapsamlı yaklaşımı (*comprehensive approach*) ve karşılıklı kullanılabilirliği (*inter-usability*) gerektirir.

- Karmaşık tehditlerdir; fiziki olduğu kadar birey ve toplumun ruh sağlığı ve gelecek nesiller için de tehlike yaratır, ayrıca geniş ve derin tehdit olma özelliğini bir arada taşırlar. Çok disiplinli, çok boyutlu tedbirleri, kapsamlı yaklaşımı, karşılıklı kullanılabilirliği ve çalışabilirliği ve etki odaklı harekâtı gerektirir.

- Asimetriklik tehditlerdir; devletin güvenlik için tahsis ettiği kaynak ve vasıtaların geleneksel/konvansiyonel savunma mekanizmaları salgınlar karşısında etkisiz kalır (Örneğin, salgınlar, sınırlara asker yığındırarak önlenemez). Konvansiyonel olduğundan çok asimetrik ve esnek müdahaleyi gerektirir.

- Ani tehlikelerdir; saptanma süreleri kısadır. Ani müdahaleyi, ön alıcı inisiyatifleri ve kriz yönetimini gerektirir. Salgınlarla mücadelede başarı, mevcut imkânlarla, geliştirilebilecek ilâve kapasitenin sürat ve yeterliliğine, her biri alternatif maliyetli optimaltercih, karar ve uygulamaların zamanında ve kesintisiz yerine getirilmesine bağlıdır.

- Sürekli ve dayanıklı tehditlerdir; yayılır, dönüşür ve nükseder, geometrik artışla yayılırken birerli aritmetik azalışla iyileştirilebilir. Korunma ve önleme, tespit, tecrit, tedavi, takip-kontrol ve sürdürülebilirliği gerektirir. Salgınlarla mücadeleden başarıyla çıkılsa dahi yeni düzeni/normali salgının özellikleri belirler. Salgınlardan sonra hiçbir şey önceki haliyle kalmaz.

- Ulusallaşmış insani güvenlik tehditleridir; bireyden itibaren toplumun bütün kesimleri için tehlikeler yaratır. Bireysel önlemlere ilave olarak ulusal tedbirleri gerektirir.

- Uluslararasılaşmış ulusal tehditlerdir; sınır aşan tehlikeler yaratır. Uluslararası işbirliğini ve karşılıklı çalışabilirliği gerektirir.

Sonuç

Geçmiş insanlık tarihi kadar eski olan salgınların bir ulusal güvenlik sorunu olarak tanımlanması ise şaşılacak ölçüde yenidir. Bu durumun nedenlerini; maruz kalan devletin özelliklerinde, ulusal güvenlik algısının inşasında ve salgınların yaratmış olduğu tehlikenin asimetrik yapısında aramak, salgınların bir ulusal güvenlik sorunu olarak anlamlandırılması için iyi bir başlangıç noktasıdır.

Salgınların tarihsel süreç içerisindeki seyri meselenin kavramsallaştırılmasında epistemolojik şekillenmeyi ortaya koyması bakımından önem arz eder. Salgınların, neden oldukları kitlesel ölümler nedeniyle birey ve toplumların, inanç, değer ve refah seviyesi başta olmak üzere her şeyi aşındırdığı, savaşların kayıplarını artırdığı ve devletlerin yıkılışını hazırladığı görülmüştür. Tarihsel tecrübe, bu etkilerin, salgının büyüklüğüne, öldürücülüğüne ve salgına maruz kalan devletlerin başta coğrafi konumları ile sağlık imkân ve sistemi olmak üzere

diğer özelliklerine ve salgına maruz kalma koşullarına göre farklı düzeylerde gerçekleştiğini ortaya koymuştur.

Salgınların güvenliğe yönelik etkilerini bireysel, toplumsal, devlet ve uluslararası kademeler olmak üzere dört ana başlık altında özetlemek mümkündür. Salgınların doğrudan insani güvenliği tehdit eden bireysel boyutu, toplumun tabakalarına mevcut hallerine ilâve olarak dönüşen nitelikli etkilerle birlikte aktarılır. Salgınların devletin güvenliğini tehdit eden boyutu; devletin hangi oluşum aşamasında olduğu, benimsediği sosyo-ekonomik model, siyasi ve idari yapılanması ve ulusal güvenlik anlayışının gelişimi ile yakından ilgilidir. Bu kapsamda yeniden dağıtım aşamasında olan, demokratik rejimler, sosyal-demokrat modeli ve üniter yapıyı benimseyen devletler ile güçlü merkez ve taşra teşkilâtı ile mahalli idarelere sahip idari yapılanmalar diğerlerine göre daha avantajlıdır.

Soğuk Savaş'ın son bulması, küreselleşme sürecinin hız kazanması başta olmak üzere çok sayıda etken geleneksel güvenlik anlayışını tartışmaya açmıştır. Bu süreçte derinleşerek genişleyen güvenlik anlayışı bir ulusal güvenlik sorunu olarak salgınları insani güvenlik boyutuyla gündeme taşımıştır. Bu noktadan hareketle salgınlar, geniş spektrumlu, derin etkiler yaratan, karmaşık yapıya, asimetrik özellikli, ani, sürekli ve dayanıklı, ulusallaşmış ve uluslararasılaşmış insani güvenlik tehditleri olarak tanımlanmıştır.

Kaynakça

- Buzan, Barry, *People, States and Fear: An Agenda for International Studies in the Post-Cold War Era*, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1991.
- Galka, Max, One Year of Global Air Traffic, <http://metrocosm.com/globe-air-traffic-particles/>
- Hawthornthwaite, M. and Kogan, M. (Eds.), *Encyclopaedia of Government and Politics*, Vol. 1, London: Routledge, 1992.
- Hough, Peter, "Health and Security," Hough Peter, Malik Shahin, Moran Andrew and Pilbeam Bruce (Eds.), *International Security Studies, Theory and Practice* (pp. 254-266), New York, Routledge, 2015.
- Kovacevic, Milorad and Jahic, Admir, UNDP: COVID-19 and Human Development Exploring Global Preparedness and Vulnerability, UNDP, 2019, <https://datastudio.google.com>
- Loomis, R. Louise (Ed.), *Aristotle: On Man in the Universe*, Roslyn, New York: Black, 1943.
- MacFarlane S. Neil and Khong Yuen Foong, *Human security and the UN: A critical history*, Bloomington, Indiana University Press, 2006.
- Marks, Karl ve Engels, Friedrich, *Komünist Parti Manifestosu*, (Çev.: Rekin Teksoy), İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005.
- Newton, Kenneth and Van Deth, Jan W., *Foundations of Comparative Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Rokkan, Stein and Eisenstadt, Shmuel Noah, *Building States and Nations*, Beverly Hills, California: Sage Publications, 1973.
- Tilly, Charles, *Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu*, (Çev.: Kudret Emiroğlu), Ankara: İmge Kitabevi, 2001.

UNHCR, Global Trends Forced Displacement in 2019, www.unhcr.org.

Wolfers, Arnold, "National Security as an Ambiguous Symbol," *Political Science Quarterly*, 67, 1952.